

A súlyos fordítási hibák megtárgyalásával fejeződik be ez a rendkívül figyelemre méltó és hézagpótló tanulmány. A hibákat komolyan kell venni, mert azok tönkreteszhetik az olvasmány pozitív hatását. Különösen kifogásolható a gyermekek részére készült fordításokban. A fiatal olvasó, ha észre is veszi a hibákat, a fordítás pongyolaságait, az irodalmi nyelv hiányosságait, nem képes kijavítani azokat, mint azt a felnőtt és műveltebb olvasó tenné. A rossz fordítás nyelvrontó hatása a fiatal és nyelvi fejlődésében még kialakulatlan olvasóra külön tanulmányt érdemelne.

Göte Klingberg példákkal és konkrét útmutatásokkal megtűzdelt tanulmánya világosan tárja fel a gyermekirodalom területén eddig kevés figyelemre méltított műfordítói problémákat és azoknak a gyermekolvasókra gyakorolt pozitív, illetve negatív hatásait. Bemutatásuk, a megoldási módok gyakorlatias tárgyalása a gyermekirodalom fejlődése, nemzetközi hatásának kiteljesedése szempontjából is jelentős tudományos vállalkozás. Különösen, ha figyelembe vesszük az olykor gyatra, irodalmilag is alacsony színvonalú, az olvasási kedvet hervasztó fordításokat, amelyek a gyermekek nyelvi fejlődését is gátolhatják s helytelen irányba terelhetik.

A könyv angol nyelven íródott, így annak tartalma a szélesebb körű olvasóközönség számára csak akkor válhatna hozzáférhetővé, ha magyar nyelvre is lefordítanák. Magyar nyelvű megjelentetése a hazai gyermekirodalom művelői számára és műfordítói gyakorlatára termékenyítő hatást fejthetne ki. A mű olvasáspedagógia szempontból is figyelmet érdemlő alkotás.

Tóth Béla

HELMUT ENGELBRECHT

GESCHICHTE DES ÖSTERREICHISCHEN BILDUNGSWESENS. — ERZIEHUNG
UND UNTERRICHT AUF DEM BODEN ÖSTERREICHS

Wien, 1984. (ÖBV) I—II—III. kötet

Óriási vállalkozás egyetlen szerző számára, hogy színvonalas kézikönyvet írjon egy ország teljes — a kezdetektől napjainkig terjedő — neveléstörténetéről. Hiszen már csak a "tények" lelkiismeretes és pontos összegyűjtése sem egyszerű feladat. S tovább bonyolítja a munkát az, hogy az ország, a mai Ausztria, gyakorlatilag csak 1918. óta létezik, korábban nagyobb egységek ré-

sze, amelyektől mechanikusan elválasztani akár földrajzi körülhatárolhatóság, akár nyelvi kritériumok alapján (l. a zömmel mindig Magyarországhoz tartozó, többségében német "Burgenlandot!") szinte nem is lehetne. Egy ilyen összefoglaló munkához tulajdonképpen könyvtárnyi "másodlagos" szakirodalom és alaposan ismert és feltárt levéltári anyag kell. Igazából csak az utóbbiak szaktudományos megteremtettsége és a szerző óriási anyagismerete teszi lehetővé az eddig megjelent 3 kötet színvonalas megírását.

Helmut Engelbrecht talán legnagyobb érdeme, hogy — a már említett hatalmas anyagismereten túl — távolságtartó és a legszélesebben megvalósuló interdiszciplináris tudományos szakszerűség követelményeit tartja szem előtt. Nem vész el a szűken vett "pedagógiai mező", az iskola sohasem önmagában létező világának egy bizonyos ponton túl úgysem rekonstruálható elemzésében. A soktényezős és sokdimenziós tárgykört a legkorszerűbb társadalomtörténeti összefüggésrendszerben igyekszik leírni és értelmezni. Sokak számára talán így eltolódott arányok keletkeznek. Véleményem szerint nincs igazuk, hiszen a szerző "rövidfejezetes" tárgyalásmódja a "kronológiai metszetek" totalitását igyekszik felrajzolni. Természetesen e periódusok súlyának, jelentőségének aránymegítélésében már lehetnek viták. Bár úgy hiszem, hogy ebben a kérdésben a szerző rendelkezésére álló "nyersanyag" mennyisége és egyben szemlélete lehetett elsősorban döntő.

Ilyen elgondolkodtató aránykérdések elsősorban az osztrák reformáció és protestantizmus neveléstörténeti súlyának, teljesítményeinek megítélésében lehetnek. Hiszen a hatalmi pozícióban rendítetlenül benn ülő Habsburgok s még inkább az őket szolgáló katolikus jellegű bürokrácia az, amelyen keresztül e később teljesen eltemetett, kiirtott korszakot láthatja az utókor. Az osztrák történetírás e tekintetben a 17. század közepe óta nem vitázó, "feleselgető" történetírás, hanem kezdetben vehemensen "reconquistás" katolikus, majd katolikus állami "írásbeliség". A szerző teljesen jóhiszemű, elfogulatlan tudományossága sem képes alkalmanként e ténytet kiiktatni.

Ahogy a magyar történelemmel kapcsolatos alkalmi tévedéseket sem (pl. a 18. században még nincs Szlovákia, vagy a magyar ellenreformáció "keménységének" pusztán 10 évre /1671—81-es "gyászévtized"/ szűkítése stb.). Itt különösen kitűnik Burgenland igen rövid, szinte "távírat" tárgyalása, miközben — mondjuk — a sajátos helyzetű, érseki Salzburgot kimerítően adatozza a szerző. Az olvasónak sokszor van olyan érzése, hogy az "osztrák" és cseh, illetve csehországi német összefüggések elvágása sem mindig szerencsés, és gyakran csak helytörténeti beállítással lehetséges. Természetesen e módszerben nagy előny a mai osztrák olvasó "honismereti" informálása, de alkalmanként kérdéses az egykori történeti összefüggések teljessége.

A magyar olvasónak feltűnően részletes és kimerítő a közigazgatás- és hivataltörténet pontos tárgyalása, hiszen nálunk, sajnos, a két világháború közötti jó kezdeményezések után e kutatási terület nagyon háttérbe szorult. A birodalmi kapcsolatok miatt e kérdéskör tanulmányozása és összehasonlító vizsgálata rendkívül fontos. Különösen elgondolkodtató a császári (királyi) hatalom egyre terjeszkedően ellenőrző, egységesíteni akaró és modernizációs szerepe, amelyről nálunk leginkább csak a felvilágosult abszolutizmus kapcsán van szó. A mi esetünkben e fontos nemzeti jellegű központ hiányának következményeit jó lenne pontosan felmérni.

A korábban mennyiségileg megfelelően művelt, napjainkra azonban alig létezően ébredező katolikus neveléstörténeti kutatásoknak is jó példát adhat e munka. Nemcsak módszereivel, hanem a valószínű hatások, összefüggések kutatásában is. A gyakorlatilag katolikus Ausztria oktatásügyi mechanizmusainak, a magyarokkal közös szerzetesrendjeinek, intézményes és személyes kapcsolatainak gondos elemzése e régió későbbi konvergáló művelődési és szellemi történetéhez fontos eredményeket hozhat.

A nálunk máig kísértő homogén ítélkezéseket szülő történetírás esedékes leváltásához is hasznos segítséget jelent Helmut Engelbrecht munkája (nyilván ilyen tekintetben sok más példa is hozható volna!), hiszen ő mindig a konkrét társadalom közegében, rétegeit és érdekeit illetően vizsgálódik — nem "kérve számon" azt, amely későbbi korok vagy emberek ideáiból következik csupán. A jezsuiták "tündöklését és bukását" vagy a rendek exkluzív oktatási törekvéseit ugyanolyan tárgyilagos szemmel nézi, mint az alsó társadalmi rétegek művelődési mobilitásának alakulását.

Természetes, hogy az első kötet a "legnemzetközibb" a három közül, hiszen mind a római "Noricum", mind a középkori katolikus Ausztria egy egységesítő szellemiség részese. Ebben a kötetben a "tipikusan osztrák" csupán az egyetemesség földrajzi körülhatároltsága, súlypontjainak és hiányainak leírása, valamint az ebben a kötetben található neveléstörténeti historiográfiai összefoglaló és az egyébként minden kötethez csatolt dokumentumgyűjtemény. (Ez utóbbi az első kötetben 102 oldalt, a másodikban 143, a harmadikban 128 oldalt tesz ki. Mindhárom szöveggyűjtemény rendkívüli mértékben emeli a kézikönyvek értékét és az olvasó "szabadságérzését", még akkor is, ha tudjuk — válogatásról van szó!)

A második kötetben az ellenreformáció bemutatása szinte tökéletes. Itt mutatkozik meg az elődök és kortársak szakirodalmi működésének gyümölcsöző hatása. Ezeken a területeken van nálunk hátraléka a katolikus iskolaügyi és neveléstörténeti kutatásoknak manapság. (Az okok eléggé közismertek.) A har-

madik kötet területén, a felvilágosodott abszolutizmus világában a magyar történetírás is "versenyképes" immár. Helmut Engelbrecht könyve nagyon jó összehasonlításokra nyújt lehetőséget; főleg az államiság szerepének módosulásait illetően. De ugyancsak fontos egybevetésekre ad módot az intézményszerűsítési folyamatok ütemének, valóságos hatásainak vizsgálata -- az egész államszervezet keretében. Lényeges mozzanat, hogy itt sem marad el az iskolán kívüli "nevelődés" tényezőinek rövid számbavétele -- hiszen a neveléstörténet koncentrált művelődéstörténet.

Nem kész művel állunk szemben, hiszen csak 1848-ig jutott a szerző, s így az egyes korszakok végleges arányairól nem beszélhetünk. Az azonban mindenképpen nyilvánvaló, hogy a "régmúlt" és a "közelmúlt", vagy éppen a "ma" arányai egészségesebbek, mint a nálunk mára kialakultak. Nem lebecsülni akarom ezzel a közelmúlt közvetlen hasznú feltárását, mégis azt kell mondani, hogy a művelődés, a kultúra a "hosszú időtartamok" törvényszerűsége miatt a "régmúltban" sem érdektelen. Alkalmanként a benne rejlő tendenciák túlélnek voluntarista, kérészéletű jelen célokat is.

Helmut Engelbrecht könyve akaratlanul is nagyon fontos segédeszköz a magyar neveléstörténeti kutatásokhoz. Alkalmanként példamutatóan tanulságos, hiszen az ő tartalmait sokféle kiindulópont szerint is használni lehet.

Tókéczki László

FRANCIA KÖNYVSOROZAT AZ ISKOLAI ESÉLYEGYENLŐSÉGRŐL

A francia pedagógia, közoktatás kedveli a frappáns, jól betűszavazható elnevezéseket. Ilyen a ZEP is (az oktatás elsőbbséget élvező zónáinak elnevezése), mely a nemzeti pedagógiai kutatóintézetnek, az INRP-nek, az iskolai bukások ellen küzdő önálló kutatócsoportjának, a CRESAS-nak öntudatosan vállalt kutatási-fejlesztési témája. A ZEP-eket 1981-ben a baloldali kormányzat hívta életre, a hátrányos helyzetű körzetek esélyeinek javítására. (A ZEP "lovagrendjébe" kerülésnek két feltétele volt: egyfelől adatokkal igazolni a közeg valóságos szegénységi bizonyítványát, másfelől pedagógiai projektek bemutatásával igazolni a támogatás felhasználásának szakmai fedezetét.) A kormányváltás ugyan megállította a ZEP-ek dinamikus fejlődését, de a létezők elszántságát, öntudatát is megerősítette. A fejlesztési program egyik része valójában elkötelezett és hatékony helyi társadalmi koordináció ösztönzése a